

Історія

Державотворчі процеси листопада 1917 року

Листопад 1917 р. увійшов до нашої історії як час активних державотворчих процесів, що стали визначальними на століття вперед. Це був час усвідомлення тодішніми політичними лідерами необхідності створення української держави. Разом з тим формувалася й нова армія. Чи були ці рішення своєчасними, чи можливості осені 1917 р. змарновано, – засвідчили події найближчих років.

У Києві 2 листопада 1917 р. розпочав працю III Всеукраїнський військовий з'їзд (2–13 листопада). З'їхалося понад 3 тис. делегатів, які представляли інтереси 3 млн. українських військових. З'їзд вітали представники французької, бельгійської і румунської місії. З доповіддю виступили Михайло Грушевський, Симон Петлюра й інші українські політичні лідери. Виголошені промови показали загострення відносин між російським Тимчасовим урядом та Українською Центральною Радою (УЦР). М. Грушевський висловив надію, що українське вояцтво разом із Центральною Радою розбудовуватиме самостійну українську державу.

«Проти нас збираються великі хмари...», – говорив член Крайового комітету охорони революції, невдовзі – генеральний секретар продовольства Микола Ковалевський, – під час II Всеукраїнського військового з'їзду зазнали пророчи слова першого універсалу: „Ми самі будемо творити своє життя”, але вони не справдили наших надій, бо наші провідники стали на компромісовий шлях. Ставаймо тепер на справжній шлях утворення власними силами Української демократичної

▲ Учасники Всеукраїнського військового з'їзду. Фото з Вікіпедії

землю й волю. Час настав сказати Україні своє рішуче слово і це слово мусить сказати третій військовий з'їзд».

У резолюції з'їзд вимагав від УЦР негайного проголошення Української Народної Республіки, повної українізації армії і флоту, укладення миру. Під час з'їзду надійшла звістка з Петрограда про більшовицький переворот і зміну влади

їнську Народну Республіку та сприяли творенню українських збройних формувань.

Продовженням державотворчих процесів став Третій універсал Центральної Ради, прийнятий на її засіданні 20 листопада 1917 р. Його текст уперше поставлено на поіменне голосування в УЦР. Із 50 членів Малої Ради

Прикметною ознакою прийнятого документа були його конституційна спрямованість та широкий демократизм. На 9 січня 1918 р. призначили всенародні вибори до Установчих зборів. У Третньому універсалі Центральної Ради окреслено територію УНР: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина, Таврія (без Криму). Питання про приєднання Курщини, Холмщини, Вороніжчини та інших земель з переважаючим українським населенням мало вирішуватися шляхом переговорів.

Підтверджено такі демократичні принципи: свобода слова, друку, віросповідань, зборів, спілок, страйків, недоторканність особи і житла, право використовувати місцеві мови у відносинах з державними установами, скасування смертної кари, амністія для всіх політичних в'язнів, незалежний суд.

Універсал установив 8-годинний робочий день, визнав право контролю уряду і робітників над промисловістю, проголосив право національних меншин на національно-персональну автономію, а також реформу місцевого самоврядування. У галузі земельних відносин оголошено про скасування приватної власності на поміщицькі, удільні, монастирські, кабінетні, церковні й інші землі.

Принципи, сформульовані в цьому документі, розвинуто й закріплено в окремих законах УНР. Зокрема, на по-

закликали до рятунку. «Пам'ятайте, ви, члени з'їзду, з якими очима ви явитесь до війська з порожніми руками. Пам'ятайте, що коли з'їзд хоче роз'їхатися, нічого не зробивши, хай раніше відправить панахиду по Україні. Ви оддаєте свій народ на поталу москалям, пам'ятайте, що сучасний момент найзручніший, щоб здобути народіві

перетворюватись на військовий табір. На вулицях міста відбувалися сутички між прихильниками Тимчасового уряду зі штабу Київського військового округу і прихильниками більшовиків.

Постанови III Всеукраїнського військового з'їзду значною мірою вплинули на рішення УЦР проголосити Укра-

публічно оголошений на Софійській площі в Києві.

У документі йшлося про встановлення Української Народної Республіки (УНР). Формально не передбачалось відокремлення від Росії, але вся влада в країні відтепер належала Центральній Раді та Генеральному Секретаріату.

нальних меншин.

Універсал не вирішив, однак, набо-лілого аграрного питання в країні, уряд не виробив дієвих механізмів щодо роз-поділу землі, а це в подальшому призве-ло до втрати підтримки УЦР частиною українського населення. ■

Олена ГУМЕНЮК

Історичний календар

листопад

10 листопада 1999 р. в Нью-Йорку померла Галина Лашенко (1911–1999) — письменниця, громадська діячка, родом із Києва. Її батька Ростислава Лашенка (історик права) вважають одним із засновників історико-юридичної науки в діаспорі. Родина Лашенків 1920 р. емігрує спочатку до Тарнова (Польща), а з наступного року вже мешкає у Празі. Там Галина закінчує гімназію, потім вивчає філологію в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова. У Чехословаччині Г. Лашенко долучається до української емігрантської громади. Про дружбу з родинами Кандиб і Шовгенів напише вона у спогадах: «Молодість Олександра Олеса» та «Перша зустріч з Оленою Телігою». Після II Світової війни виїхала до США. В новій країні Г. Лашенко брала активну участь у житті української діаспори. Була членом головної управи громадсько-допомогової жіночої організації Український Золотий Хрест, яка надавала допомогу учасникам визвольної боротьби на українських землях.

18 листопада 1859 р. у Тисмениці (містечко нині Івано-Франківської області) в родині священика народився Кость Левицький (1859–1941) — український державний діяч, юрист, історик. Вищу освіту здобував на юридичних факультетах Львівського та Віденського університетів. Після закінчення навчання відкрив адвокатську канцелярію у Львові й одним з перших став писати скарги і подання до суду українською мовою.

К. Левицький — активний громадсько-політичний діяч. Співзасновник Української національно-демократичної партії. З початком I Світової війни очолив Головну українську раду у Львові. За умов розпаду Австро-Угорської імперії, українські парламентарі Галичини сформували Українську Національну Раду і взяли курс на створення незалежної держави. К. Левицький 10 жовтня 1918 р. очолив галицьку делегацію Української Національної Ради, яка 1 листопада перебрала на себе всю повноту влади на західноукраїнських землях.

Після проголошення Західноукраїнської Народної Республіки К. Левицький очолив її уряд — Державний секретаріат. «Ми свідомі цього обов'язку, який прийняли серед граду куль і незвичайно важливих обставин. Вступаючи в уряд, уважаємо за відповідне зазначити, що стоїмо на демократичнім

принципі. Ми вийшли з народу і для народу буде присвячена наша праця», — цими словами 10 листопада 1918 р. він започаткував діяльність Державного секретаріату.

У міжвоєнний період веде громадсько-політичну діяльність на західноукраїнських землях, а також пише історичні праці про політичний і національно-визвольний рух у Галичині.

19 листопада 1889 р. відбулося поховання в Києві на Байковому цвинтарі українських письменників і політв'язнів радянського комуністичного режиму — Василя Стуса, Юрія Литвина та Олексі Тихого.

Василь Стус — український поет, перекладач, прозаїк, літературознавець, правозахисник. Один з найактивніших представників українського культурного руху шістдесятників. Відстоював вільний розвиток української культури. Творчість В. Стуса радянська влада забороняла. Він був двічі арештований та ув'язнений. Помер 4 вересня 1985 р. у таборі біля с. Кучина Пермської області.

Юрій Литвин — український поет, письменник, журналіст і правозахисник. Арештований та звинувачений у заснуванні підпільної націоналістичної організації «Група визволення України» і засуджений до 10 років позбавлення волі. Покарання відбував

у мордовських таборах для політв'язнів. Помер 5 вересня 1984 р. у таборі коло Кучина Пермської області.

Олекса Тихий — український дисидент, правозахисник, педагог, мовознавець, член-засновник Української Хельсинської групи. Виступав на захист української мови. Помер у лікарні табору біля Кучина Пермської області 6 травня 1984 р.

Їхній прах привезли літаком з Уралу 18 листопада о 20.30 год. в аеропорт «Бориспіль», а відтак до Свято Покровської церкви на Куренівці. Труни потім повезли на Софіївську площу та до пам'ятника Тарасові Шевченку. Звідти вже несли на руках до Байкового кладовища.

30 листопада 1951 р. у Рівні (колишнє село нині у складі міста Вижиці) народився Назарій Яремчук (1951–1995). Прославився виконанням українських естрадних пісень «Смерекова хата», «Стожари», «Гай, зелений гай», «Водограй», «Червона рута», «Пісня буде поміж нас», «Родина». Народний артист УРСР (1987). Під час афганської війни виступав перед солдатами в Афганістані, тричі побував з концертами у 30-кілометровій зоні відчуження Чорнобильської АЕС. Відкрив шлях на сцену багатьом молодим талантам, надавав підтримку самодіяльним колективам.

Підготувала Олена ГУМЕНЮК